

به نام دادار نیک اندیش

زن ایرانی در گذر تاریخ

و ای مهین بانوان

بانوان ما رفیق شوهرند

عاشق و یار و شفیق شوهرند

کد بانوان و دخترکان و عروسکان

در نزد غیر پرده ز رخسار میکشند

بانوان بینی در سعی و عمل چون مردان

پیرها بینی خندان و دوان چون اطفال

شادروان ملک الشعراى بهار

با اندوه بسیار که بزرگترین کتابخانه های ملی و تاریخی و علمی ایران (گندی شاپور - کسروی) توسط تازیان (اعراب) به آتش کشیده شد و هزاران کتاب ایرانی به گفته مورخ و جامع شناس بزرگ عرب (ابن خلدون) نابود شد و به دریا ریخته شدند و بسیاری از بزرگان این سرزمین گمنام ماندند و اثری از آنان یافت نشد ولی با

WWW.ARIARMAN.COM

به نام دادار نیک اندیش

شادی تمام خداوند را سپاسگزاریم که با همه این فراز و نشیب های یورش اسکندر گجستک ، یورش تازیان ، چنگیز مغول و تیمور لنگ و . . . دهها یورش وحشیانه دیگر به این سرزمین هنوز نام چنین زنان بزرگی از سرزمین مقدس ایران برای ما به جای مانده است . امید بسیار بر آن دارم که این نوشتار الگوی شیر زنان آریا بوم برای حفظ کیان ایران زمین باشد و همیشه این بانوان بزرگ منش را در خاطر داشته باشند و بدانند که تاریخ و نوادگان آینده ما مدیون آنها است . از آنجایی که در دین نیاکان ایران - زن دارای ارزشی برابر با مرد بوده است از همین روی در تمام تاریخ ایران پیش از اسلام کمتر تبعیض جنسیتی بین زن و مرد دیده شده است و بارها شاهد آن بودیم که آنان در مهم ترین پستهای امپراتوری ایران تکیه زده بودند . برخی بر این باورند که نوشته های پهلوی ساسانی اساس دین زرتشت است . در این موارد این افراد برای مثال از نسک پهلوی ماتیکان هزارستان که صفحاتی در نکوهش زن در خود جای داده است را با بزرگ نمایی تمام به دیده تماشا میگذارند و با افتخار تمام می گویند که این است دین زرتشت و ایران باستان و هیچ افتخاری در آن نبود است . ولی این ساده اندیشان در دریایی از ناآگاهی و بی دانشی غوطه ور هستند و هیچ نمی دانند که تنها منبع موثق و قابل الگو گرفتن در دین زرتشتیان فقط و فقط گات هاست و حتی خود کتابی دینی اوستا قابل سندیت کامل ندارد . به همین روی اوستایی که با تمام بزرگی و آگاهی های بسیاری که در اختیار ما میگذارد خود برای الگو برداری دینی مورد پسند زرتشتیان نیست . زیرا بارها توسط بیگانگان به آتش کشیده شده است و بارها دست به دست و سینه به سینه گردآوری شده است . بارها مطالبی از آن کم و زیاد شده است . البته به هیچ وجه قصد کم ارزش جلوه دادن اوستا را ندارم بلکه از دیدگاه دینی قابل استناد کامل نیست . به هر روی گاتها تنها الگوی دینی زرتشتیان است و دیگر متون باستانی توسط افراد و موبدان نوشته شده است . ماتیکان هزارستان نیز از جمله این نسکهاست . فردوسی بزرگ که به خداوندگار تاریخ فرهنگ ادب ایران زمین لقب گرفته است پیرامون شاهنشاهی اورمزد نرسی و جشن زایش فرزند که به احترام هسمرش بر پا کرده است چنین فرموده است :

بدان شادمانی یکی سور کرد

که موبد ورا نام شاپور کرد

در جایی دیگر فردوسی از زبان شیرین همسر خسرو پرویز به زنان آینده ایران چنین پند میدهد که سه چیز برای زنان دارای ارزش بیشتری است : شرم داشته باشند - زیبا باشند و فرزندان نیکو بدنیا آورند و در ضمن پوشش نیک و برازنده بپوشند :

به نام دادار نیک اندیش

ز سه چیز باشد زنان را بهی که باشند زیبای گاه مهی
یکی آنکه با شرم و با خواستست که جفتش بدو خانه آراستست
دگر آنکه فرخ پسر زاید او ز شوی خجسته بیفزاید او
سه دیگر که بالا و رویش بود به پوشیدگی مویش بود

فردوسی از زبان شیرین شاهزاده ارمنی ایران زمین می فرماید که او در همه جای پشت و یاور مردان و زنان دلیر بوده است و آنان را حمایت کرده است و کسی از وی تاکنون به بدی یاد نکرده است . اینچنین :

چنین گفت شیرین به آزدگان که بودند در گلشن شادگان
چه دیدند از من شما از بدی ؟ ز تازی و کژی و نابخردی ؟
بسی سال بانوی ایران بدم به هر کار پشت دلیران بدم

شیر زنان ایرانی در پیش از اسلام

یوتاب : سردار زن ایرانی که خواهر آریوبرزن سردار نامدار ارتش شاهنشاهی داریوش سوم بوده است . وی در نبرد با اسکندر گجستک همراه آریوبرزن فرماندهی بخشی از ارتش را بر عهده داشته است او در کوههای بختیاری راه را بر اسکندر بست . ولی یک ایرانی راه را به اسکندر نشان داد و او از مسیر دیگری به ایران هجوم آورد . از او به عنوان شاه آتروپاتان (آذربایجان) در سالهای ۲۰ قبل از میلاد تا ۲۰ پس از میلاد نیز یاد شده است . با اینهمه هم آریوبرزن و هم یوتاب در راه وطن کشته شدند و نامی جاوید از خود برجای گذاشتند .

به نام دادار نیک اندیش

آرتمیز : نخستین و تنها زن دریاسالار جهان تا به امروز . او به سال ۴۸۰ پیش از میلاد به مقام دریاسالاری ارتش شاهنشاهی خشایارشا رسید و در نبرد ایران و یونان ارتش شاهنشاهی ایران را از مرزهای دریایی هدایت می کرد . تاریخ نویسان یونان او را در زیبایی - برجستگی و متانت سرآمد همه زنان آن روزگار نامیده اند . آرتمیس نیز درست میباشد .

آتوسا : ملکه بیش از ۲۸ کشور آسیایی در زمان امپراتوری داریوش بزرگ . هرودوت پدر تاریخ از وی به نام شهبانوی داریوش بزرگ یاد کرده است و آتوسا را چندین بار در لشگرکشی ها داریوش یاور فکری و روحی داریوش بزرگ دانسته است . چند نبرد و لشگرکشی مهم تاریخی ایران به گفته هرودوت به فرمان ملکه آتوسا صورت گرفته است .

آرتادخت : وزیر خزانه داری و امور مالی دولت ایران در زمان شاهنشاهی اردوان چهارم اشکانی . به گفته کتاب اشکانیان اثر دیاکونوف روسی خاور شناس بزرگ او مالیات ها را سامان بخشید و در اداره امور مالی خطایی مرتکب نشد و اقتصاد امپراتوری پارتیان را رونق بخشید .

آزرمی دخت : شاهنشاہ زن ایرانی در سال ۶۳۱ میلادی . او دختر خسرو پرویز بود که پس از " گشتاسب بنده" بر چندین کشور آسیایی پادشاهی کرد . آذرمدخت سی و دومین پادشاه ساسانی بود . واژه این نام به چم (معنی) پیر نشدنی و همیشه جوان است .

آذرتانهید : ملکه ملکه های امپراتوری ایران در زمان شاهنشاهی شاپور یکم بنیانگذار سلسله ساسانی . نام این ملکه بزرگ و اقدامات دولتی او در قلمرو ایران در کتیبه های کعبه زرتشت در استان فارس بارها آمده است و او را ستایش کرده است . (۲۵۲ ساسانیان)

پرین : بانوی دانشمند ایرانی . او دختر کیقباد بود که در سال ۹۲۴ یزدگردی هزاران برگ از نسخه های اوستا را به زبان پهلوی برای آیندگان از گوشه و کنار ممالک آریایی گردآوری نمود و یکبار کامل آنرا نوشت و نامش در تاریخ ایران زمین برای همیشه ثبت گردیده است . از او چند کتاب دیگر گزارش شده است که به احتمال زیاد در آتش سوزی های سپاه اسلام از میان رفته است . (کتاب فرزندگان ایران برگ ۱۱)

به نام دادار نیک اندیش

زربانو؛ سردار جنگجوی ایرانی . دختر رستم و خواهر بانو گشسب . او در سوار کاری زبده بوده است که در نبردها دلاوری ها بسیاری از خود نشان داده است . تاریخ نام او را جنگجویی که آزاد کننده زال - آذربزین و تخوار از زندان بوده است ثبت کرده . (زن ایرانی ۱۹۴)

فرخ رو؛ نام او به عنوان نخستین بانوی وزیر در تاریخ ایران ثبت شده است وی از طبقه عام کشوری به مقام وزیری امپراتوری ایران رسید .

کاساندان؛ پس از شاهنشاه ایران او نخستین شخصیت قدرتمند کشور ایران بوده است . کاساندان تحت نام ملکه ۲۸ کشور آسیایی در کنار همسرش کورش بزرگ حکمرانی میکرده است . مورخین یونانی (گزنفون) از وی با نیکی و بزرگ منشی یاد کرده است .

گردآفرید؛ یکی دیگر از پهلوانان سرزمین ایران . تاریخ از او به عنوان دختر گزدهم یاد میکند که بالباسی مردانه با سهراب زور آزمایی کرد . فردوسی بزرگ از او به نام زنی جنگجو و دلیر از سرزمین پاکان یاد میکند .

آریاتس؛ یکی از سرداران مبارز هخامنشی ایران در سالهای پیش از میلاد . مورخین یونانی در چند جا نامی کوتاه از وی به میان آورده اند .

گریه؛ بانوی جنگجوی ایرانی . او خواهر بهرام چوبینه بود . فردوسی بزرگ از او به عنوان همسر خسرو پرویز یاد کرده که در چند نبردها در کنار شاهنشاه قرار داشته است و دلاوری بسیاری از خود نشان داده است . (ساسانی ۳۴۸ + شاهنامه فردوسی)

هلاله؛ پادشاه زن ایرانی که به گفته کتاب دینی و تاریخی بندهش (۳۹۱ یشتها + ۲۷۴ یشتها ۲) در زمان کیانیان بر اریکه شاهنشاهی ایران نشست . از او به عنوان هفتمین پادشاه کیانی یاد شده است که نامش را "همای چهر آزاد" (همای وهمون) نیز گفته اند . او مادر داراب بود و پس از "هومن سپندداتان" بر تخت شاهنشاهی ایران نشست . وی با زیبایی تمام سی سال پادشاه ایران بود و هیچ گزارشی مبنی بر بدکردار بودن وی و ثبت قوانین اشتباه و ظالمانه از وی به ثبت نرسیده است .

به نام دادار نیک اندیش

پوران دخت؛ شاهنشاه ایران در زمان ساسانی. وی زنی بود که بر بیش از ۱۰ کشور آسیایی پادشاهی میکرد. او پس از اردشیر ششویبه به عنوان بیست و پنجمین پادشاه ساسانی بر اریکه شاهنشاهی ایران نشست و فرامانروایی نمود.

شیرین؛ شاهزاده ارمنی. ارمنستان یکی از شهرهای کوچک ایران بود و شاه ارمنستان زیرا نظر شاهنشاه ایران. خسرو پرویز و شیرین حماسه ای از خود ساختند که همیشه در تاریخ ماندگار ماند. شیرین از خسرو ۴ فرزند به نامهای نستور - شهریار - فرود و مردانشه دنیا آورد که هر چهار فرزند وی در زندان کشته شدند. پس او سر بر بالین (جسد بی جان) خسرو نهاد و با خوردن زهری عشق اش به خسرو را جاودانه ساخت و هر دو جان باختند.

بانو گشسب؛ دختر دیگر رستم - خواهر زربانوی دلیر. نام بانو گشسب جنگجو در برزنامه و بهمن نامه بسیار آمده است. یکی از مشهورترین حکایت های او نبرد سه گانه فرامرز - رستم و بانو گشسب است. او منظومه ای نیز به نام خود دارد که هم اکنون نسخه ای از آن در کتابخانه ملی پاریس و در کتابخانه ملی بریتانیا موجود است.

احترام به جایگاه زن در ایران باستان:

در دوران شاهنشاهی هخامنشی زنانی بوده اند که در چندین مورد بالاتر از مردان قرار داشته اند. نمونه بارز آن کتیبه های پرسپولیس (تخت جمشید) یا دریاسالاری بانو آرتیمیز است. طبق گفته پرفسور گیل استاین - دکتر دیوید استروناخ - پرفسور ریچای فرای و پرفسور علیرضا شاپور شهبازی (موسسه شرق شناسی شیکاگو و موزه ایران باستان) داریوش بزرگ برای بنا نهادن کاخهای پارسه از زنان به عنوان یکی از مهم ترین نیروهای کاری استفاده می کرد. به شکلی که در چندین مورد کتیبه بدست آمده نوشته شده است که زنی در اینجا مسئول بیش از ۱۰۰ نفر کارگر مرد بود و یا زنی دیگر به دلیل مهارت شغلی اش حقوقی معادل ۳ مرد دریافت میکرده است. یا در کتیبه ای دیگر آمده زنان کارگر باردار در ساختن پارسه از حقوق شاهنشاهی برای استراحت و بارداری استفاده کردند.

به نام دادار نیک اندیش

"سات اسپ" یکی از خویشاوندان دربار شاهنشاهی هخامنشی بود که به دلیل تجاوز به دختر باکره ای در ایران محکوم به مرگ شد. سپس مادر وی نزد شاهنشاه رفت و شفاعت پسر را نمود. شاهنشاه ایران فرمان داد که اگر نمی خواهی او اعدام شود باید دور آفریقا را با کشتی بگردد و ماجرای آنجا را به رشته تحریر درآورد. ولی او از ترس بیابانهای آفریقا و سفرهای داراز دریایی از سفر پرهیز کرد و به دروغ پس از مدتی وانمود کرد که آفریقا را کامل دیده است. ولی داستانهای او با دید بزرگان ایران خیالی شناخته شد و در نهایت وی به جرم تجاوز به دوشیزه ای ایرانی به دار آویخته شد. (آرمانهای شهریاران ایران باستان - دلفگانگ کنادت ۱۸۴)

پس از نشستن شاهنشاه پوران دخت بر اریکه پادشاهی امپراتوری ایران با مردمان تهی دست چنین سخن می گوید:

اینک که من بر تخت شاهنشاهی نشستم سوگند یاد میکنم که انجمن ها و گروهها کشور را متلاشی نکنم و آنان را یاری دهم. مردمانی را که از گنج ها و ثروتهای ایران بهره ای نجستند را یاری دهم و سهم هر ایرانی را به مساوات تقسیم کنم. مبادا کسی در سرزمینهای ایران مستمند و تهی دست باشد که من از این کار اندوهناک میشوم. (فردوسی بزرگ)

نمونه ای دیگر در رابطه با برابری زنان و مردان میتوان به این گزارش سازمان میراث فرهنگی ایران اشاره نمود. این سازمان پس از کاوشهای طولانی خود در شهر سوخته در سیستان ایران به صورت رسمی اعلام نمود که چندین سال در این شهر بیش از پنج هزار سال پیش زنان پادشاه ایران بودند و بر کشور ایران حکمرانی میکردند.

شاهنشاهان ایران باستان زنان خود را احترام بسیار می گذاشتند و در امور کشوری بسیاری آنان نقش داشتند. زن شاهنشاه بزرگ یا ملکه ایران همانند خود شاهنشاه تاج بر سر می گذاشته است و رفتارش باید گونه ای باشد که سرمشق همه زنان کشور باشد. ملکه باید در جشنهای نوروز - مهرگان و سده زنان مختلف کشور را دعوت کند و از آنان پذیرایی کند. کتیبه های بدست آمده از نقش رستم و کعبه زرتشت حاکی از آن است که ملکه اردشیر دارای ارزش بسیار بوده است و الگوی کشورهای منطقه نیز بوده است.

فردوسی بزرگ در ستایش از شیر زنان ایران باستان چنین می سراید:

به نام دادار نیک اندیش

ندانست سهراب که او دختر است	سر موی او از در افسر است
شگفت آمدش گفت از ایران سپاه	چنین دختر آید به آوردگاه
سواران جنگی به روز نبرد	همانا به زیر اندر آرند گرد
زنانشان چنین اند ایران سران	چگونه اند گردان جنگ اوران
اگر پارسا باشد و رایزن	یکی گنج باشد پُر آکنده، زن
بویژه که باشد به بالا بلند	فروشته تا پای مشکن کمند
خردمند و با دانش و ناز و شرم	سخن گفتن نیک و آوای نرم

دیدگاه دین ایرانی درباره برابری زن و مرد

ای پورجیست ای جوانترین دختر زرتشت از خاندان هچت اسپ . من که پدر تو هستم (زرتشت) جاماسب را که یاور دین مزدیسنا است از روی راستی و منش پاک برای همسری تو برگزیده ام . اینک برو و با خرد و شعور ات مشورت کن و در صورت پسندیدن آن - با عشق در انجام این وظیفه مقدس کوشش کن . (یسنا ۵۳ - بند ۳)

چه مرد باشد و چه زن هرکس که مرا ای اهورامزدا از زندگانی آن چیز را که تو بهترین میشماری ارمغان دارد از پرتو منش نیک از پاداش راستی و شهریاری برخوردار خواهد گرداند (۴۶ - ۱۰)

ای مردم بیابید و بهترین گفتار را به گوش هوش بشنوید و با اندیشه روشن در آن بنگرید و پیش از آن که فرصت از دست برود هر مرد و زنی باید به شخصه میان راه درست و نادرست یکی را برگزیند . (یسنا - هات ۳۰ - بند ۲)

فروهر زنان پاکدین سرزمینهای آریایی را می ستاییم (بند ۱۴۳ از تیر یشت)

در اوستا سن ازدواج برای دختران و پسران هر دو برابر و یکسان تعیین شده است به این صورت که هر دختر و پسر بالغی که به سن ۱۵ سالگی رسیده باشد میتواند ازدواج کند . (اوستا - یشت ۱۴ : ۱۷ - وندیداد ۱۴ : ۱۵)

در ایران باستان اهمیت بسیاری به مقام زن و مرد داده می شده است . زن را بانوی خانه - مون پثی - می نامیدند و مرد را - مون بد- یا مدیر خانه می نامیدند . مرد در حکم پادشاه و زن در حکم ملکه به حساب می آمده

به نام دادار نیک اندیش

است . در نسخه های دینی ایران باستان زنان شوهردار از اجرای مراسم دینی معاف بودند زیرا تشکیل خانواده و پرورش یک جامعه نیک منش و نیک کردار که یکی از ارکان آن تربیت مادر است بزرگترین عمل نیک در کارنامه زنان ثبت می شده است و به همین دلیل هرگونه مراسم را برای آنان اختیاری دانسته بودند . (نسک ارپادستان فرگرد اول قسمت ۵)

دین باستانی و کیش کهن آریایی - زنان را یکی از ارزشمندترین اقشار جامعه می دانسته است به طوریکه در کتاب دینی دینکرد آمده است زنانی را که تحصیلات و دوره های قضاوت دیده اند و در کار دادگستری مهارت دارند را بایستی به مردان ترجیح داد و آنان را بر مسند دادگستری نشانند . به روشنی از قاضی شدن زنان و اجرای عدالت توسط آنان طرفداری می کرده اند . (دینکرد - جلد ۱۵ - کتاب ۸ - قسمت ۲۱)

کاری که امروزه در قرن ۲۰ در بسیاری از کشورهای جهان اجرا می شود و آنان این عمل را مایه مباحثات و تمدن خود می دانند . در حالی که دهها قرن پیش از این ایرانیان کهن به چنین مقامی رسیده بوده اند . یکی دیگر از آزادی های اجتماعی زنان کسب مقام روحانیت بوده است و زنان میتوانند با ذکر شرایطی خاص به مقام مقدس (زاونتا) برسند و یا به مقام مدیر تشریفاتی جشنهای مذهبی و تشریفات های کشوری و دینی برسند . (دینکرد جلد ۱۵ کتاب ۸ قسمت ۲۱)

چنین بودند ایرانیان کهن و امپراتوران بزرگ آسیا

در پایان این سروده زیبای زن ایرانی را به پیشگاه همه زنان ایران زمین تقدیم میکنم

که من پروین فروغ شهر ایرانم
نه پوراندخت - نه آذر دخت - نه آتوسا - نه پانته آ بلکه آرتیمیس سپهسالار ایران در نبرد پارس و یونانم
مرا گر در مقام همسری بینی نه یک همخواب و همبستر
که یک همراه و یک یار وفادارم
نه یک برده - مکن اینگونه پندارمکه جوشد خون آزادی به شریانم

WWW.ARIARMAN.COM

به نام دادار نیک اندیش

بدون زن کجا میداشت تاریخ تو؟

آرش با کمانش؟

کاوه آهنگر با گرز و سندانش؟

بدون زن کجا میداشتی آن شاعر طوسی؟

نگهبان زبان پارسی؟

استاد فردوسی؟

مراگر در مقام مادری بینی

"مگو با من که هست فرشی از بهشت زیر پایم"

نگاهم کن که زیر پای من دنیا به جریان است

ز نور عشق من رخشنده کیهان است

که با دستان من گردون بجریان است

که جای پای من بر چهره سرخ و سپید و سبز ایران است

برو ای مرد دگر میر آسان به لب نامم

که من آزاده زن - فرزند ایرانم

شادروان پروین اعتصامی

بن مایه این نوشتار

دانشنامه مزدیسنا : دکتر جهانگیر اوشیدری

نامهای ایرانی : استاد مهربان پور پارسی

آئین شهریاران ایران باستان : دلفگانگ گنادت

زن در ایران باستان : دکتر فرخ رو پارسی - دکتر همای آهی - دکتر ملکه طالقانی

تمدن ساسانی : ولادیمیر گریگوریچ لوکونین

سیر تکاملی تعلیم و تربیت در ایران باستان : دکتر اسدالله بیژن

پژوهش از : ارشام پارسی

تقدیم به همه بانوان آزاده ایران زمین